

بررسی ویژگی‌های داخلی موثر بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

یونس نوبخت^{۱*}، دکتر محمدحسن جانی^۲، دکتر محمدرضا معظمی گوردزی^۳

تاریخ دریافت: ۹۲/۴/۲۲

تاریخ پذیرش: ۹۲/۷/۲۷

چکیده

در این تحقیق، ارتباط پنج ویژگی داخلی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با کیفیت گزارشگری مالی آنها بررسی شده است. جامعه آماری تحقیق، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که به روش حذف سیستماتیک، تعداد ۷۴ شرکت به عنوان حجم نمونه انتخاب شده و دوره زمانی تحقیق از ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ است. برای اجرای تحقیق، از روش‌های علی - مقایسه‌ای و همبستگی و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی، آزمون تفاوت میانگین‌ها و الگوی رگرسیونی به روش اینتر استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق نشان می‌دهد که کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با پیچیدگی محیط فعالیت، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری و اندازه شرکت رابطه مستقیم و با چرخه عملیاتی رابطه معکوس دارد اما بین کیفیت گزارشگری مالی و اهرم مالی هیچ‌گونه رابطه‌ای برقرار نشده است.

کلیدواژه‌ها: کیفیت گزارشگری مالی، پیچیدگی محیط فعالیت، چرخه عملیاتی، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری، اهرم مالی، اندازه.

*۱- کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بروجرد (نویسنده مسئول) y.nobaxt@yahoo.com

۲- استادیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بروجرد

۳- استادیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بروجرد

Investigion Internal Properties in the Quality of Financial Reporting of Companies listed in Tehran Stock Exchange

Younes Nobakht, M.A.; Mohammad Hasan Janani, Ph.D.;

MohammadReza Moazzami Goodarzi, Ph.D.

Abstract

The research related to domestic companies listed in Tehran stock exchange for the five internal characteristics of quality financial reporting has been investigated. Statistical community, all companies listed in Tehran stock exchange is achieved by the systematic removal of sample of 84 companies to be selected and Time periods from 1387 to 1392 is investigated. For doing this research from methods of causal - comparative advantage is solidarity. The study analyzed data from the Inter regression methods were used. Results of hypothesis testing research shows The quality financial reporting of listed companies in Tehran Stock Exchange whit size, the investment in non-current assets, complexity of the environment activity company Direct relationship and whit operating cycle Inverse relationship has been established In this study, there character between the quality of financial reporting and financial leverage has not established any relationship.

Keywords: Quality of financial reporting, complexity of the environment activity, operating cycle, the investment in non-current assets, financial leverage.

مقدمه

مشارکت‌کنندگان منجر شود و در نهایت توسعه اقتصادی و بهبود رفاه اجتماعی را به‌ارمغان آورد. امروزه، سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری نقش مهمی در گردش فعالیت‌های سازمان‌ها و مجموعه محیط اقتصادی کشورها دارند: بسیاری از تصمیمات، براساس اطلاعات حاصل از این سیستم‌ها اتخاذ می‌شود؛ و سهم عمده‌ای از مبادلات اوراق بهادار که به خرید و فروش سهام شرکت‌ها اختصاص دارد، تحت‌تأثیر اطلاعات مالی است که از طریق سیستم‌های اطلاعات حسابداری تهیه و ارائه می‌شود. از مهم‌ترین انواع اطلاعات تهیه‌شده در این سیستم‌ها که استفاده‌کنندگان

جذب سرمایه‌های کوچک و بزرگ و سوق‌دادن آنها به سمت واحدهای اقتصادی و ایجاد امکانات و تسهیلات لازم برای مشارکت عموم مردم در توسعه صنایع و سهام‌شدن در سود آنها، از اهداف اصلی بورس اوراق بهادار به‌شمار می‌آید. برای نیل به این اهداف، بورس اوراق بهادار یا همان بازار سرمایه باید بتواند اطمینان و اعتماد سرمایه‌گذاران را جلب کند. این اطمینان و اعتماد بدون وجود جریان درستی از اطلاعات تحقق نخواهد یافت. جریان درست اطلاعات در این بازار می‌تواند به اتخاذ تصمیمات صحیح و منطقی از سوی

مالی شرکت‌های عظیمی همچون انرون^۱، ولدکام^۲، و آدلفی^۳، تهیه و ارائه اطلاعات مالی مربوط و قابل اتکا توسط واحدهای انتفاعی را با مسائل جدید مواجه کرده است.

در طی این سال‌ها، درباره کیفیت اطلاعات مالی گزارش شده از طریق سیستم اطلاعات حسابداری، تحقیقات متعددی انجام شده است. در تعدادی از این تحقیقات، کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها صرفاً به استانداردها و رهنمودهای حسابداری و گزارشگری مالی نسبت داده شده است و درصد تبیین کیفیت گزارشگری مالی از منظر دستورالعمل‌های بیرونی ناظر بر آن برآمده‌اند؛ در تعدادی دیگر، بر استقلال حسابرسان، حاکمیت شرکتی و تنظیم مقررات انتظامی حرفه حسابداری و حسابرسی تأکید شده است. اما با وجود سازوکارهای نظارتی یکسان برای گزارشگری مالی شرکت‌ها، به نظر می‌رسد کیفیت گزارشگری مالی آنها یکسان نیست؛ و این امر بیانگر آن است که احتمالاً عوامل دیگری وجود دارد که باعث تفاوت در کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها می‌شود. چنین می‌نماید که آنچه تهیه و ارائه گزارش‌های مالی باکیفیت را تضمین می‌کند، علاوه بر وجود سازوکارهای نظارتی، شناسایی و ارزیابی سایر عواملی است که می‌تواند موجب بهبود کیفیت گزارشگری مالی شود. این عوامل را به دو گروه می‌توان تقسیم کرد: ۱. عوامل داخلی، ۲. عوامل بیرونی یا خارجی. در تحقیق حاضر سعی شده است آن دسته از عوامل داخلی شرکت‌ها که امکان تأثیرگذاری بر کیفیت گزارشگری مالی را دارند، بررسی و درباره آنها بحث شود.

اهمیت و ضرورت تحقیق

گزارش‌های مالی، از عوامل با اهمیتی هستند که سرمایه گذاران را در انتخاب گزینه‌های مختلف سرمایه‌گذاری تحت تأثیر قرار می‌دهند و در صورتی که کیفیت مناسبی داشته باشند، سرمایه‌گذاران را در اتخاذ تصمیمات صحیح و منطقی یاری می‌رسانند. از سوی دیگر، عوامل و متغیرهای گوناگونی ممکن است بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها تأثیرگذار باشند.

متعددی دارد، گزارشگری مالی است. گزارشگری مالی، محصول نهایی فرایند حسابداری است. آن گروه از گزارشگری حسابداری که با هدف تأمین نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان خارج از واحد تجاری تهیه و ارائه می‌شود، در حیطه عمل گزارشگری مالی قرار دارد (استانداردهای حسابداری ایران، ۱۳۹۰).

کیفیت گزارشگری مالی نیز از ضوابطی است که اطلاعات مفید و سودمند را از سایر اطلاعات منفک کرده، سودمندی اطلاعات را افزایش می‌دهد (نوروش، ۱۳۷۷). کیفیت پایین گزارش‌های مالی شرایطی را فراهم می‌سازد که تصمیم‌گیری را برای سرمایه‌گذاران مشکل کرده و آنها را با شرایط ابهام مواجه می‌سازد، در این وضعیت صرف ریسک اطلاعاتی نیز افزایش می‌یابد. از دیدگاه استفاده‌کنندگان گزارش‌های مالی، وقتی کیفیت اطلاعات آرایه شده بالاتر باشد ریسک اطلاعاتی آن پایین‌تر است. سهامداران و اعتبار دهندگان نیز خواستار اطلاعات بیشتر و با کیفیت تری درباره عملکرد شرکت‌ها هستند، افشای کامل همراه با کیفیت مطلوب گزارش‌های مالی می‌تواند شرایط مطمئنی ایجاد کند و اعتماد سرمایه‌گذاران را جلب کرده باعث افزایش ارزش شرکت نیز بشود.

بیان مسئله

گزارش‌های مالی در واحدهای اقتصادی، بازتاب نیازهای اطلاعاتی و انتظارات گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از این گزارش‌ها (از جمله: سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، مدیران و دولت‌ها) است که برای اتخاذ تصمیم‌های اقتصادی، برنامه‌ریزی، اعمال نظارت و ارزیابی پاسخگویی مدیران به این اطلاعات نیاز دارند؛ و اتخاذ تصمیم‌های اقتصادی و تخصیص بهینه منابع، بدون وجود اطلاعات معتبر و قابل اتکا یا به بیان بهتر اطلاعات مالی باکیفیت امکان‌پذیر نیست.

پیشرفت‌های سریع واحدهای انتفاعی و پیچیدگی سیستم اطلاع‌رسانی در سال‌های اخیر و وقایع مربوط به رسوایی‌های

1. Enron.
2. World Com.

3. Adelfi.

و بی‌طرفانه و محتاطانه و با بیانی صادقانه و با رعایت رجحان محتوا بر شکل تهیه و ارائه شوند. اگر بنا باشد تعریفی خلاصه از ویژگی‌های کیفی اطلاعات مالی ارائه شود، شاید بهترین تعریف، تعریفی باشد که ویکری به دست داده است: «ویژگی‌هایی از اطلاعات که موجب سودمندی آن می‌شود.» (اعتمادی و همکاران، ۱۳۸۸).

امروزه کمتر کسی است که اهمیت کیفیت گزارشگری مالی را نادیده بگیرد؛ زیرا سهامداران و اعتباردهندگان، تصمیمات مهم مربوط به سرمایه‌گذاری خود را براساس گزارش‌های مالی اتخاذ می‌کنند. به اعتقاد بوشمن^۱ و همکاران (۲۰۰۱)، گزارش‌های مالی از سه طریق ممکن است بازار سرمایه را متأثر سازند: اول اینکه گزارش‌های مالی کمک می‌کنند سرمایه‌گذاری‌های خوب و بد تشخیص داده شود، که این موضوع، ریسک برآورد و در نتیجه هزینه سرمایه را کاهش می‌دهد؛ دوم اینکه گزارش‌های مالی باکیفیت‌تر، سرمایه‌گذاران را در تمیزدادن مدیران خوب و بد یاری می‌رسانند، در نتیجه باعث می‌شوند هزینه‌های نمایندگی و به تبع آن، هزینه سرمایه کاهش یابد؛ سوم اینکه گزارش‌های حسابداری مهم سبب تضعیف رابطه ارقام حسابداری و واقعیات اقتصادی و خواه‌ناخواه موجب افزایش عدم تقارن اطلاعاتی می‌شود. به عقیده باتاچاریا^۲ و همکاران (۲۰۰۳)، در چنین شرایطی تأمین‌کنندگان منابع با افزایش قیمت فروش و کاهش قیمت خرید خود، از منافع خویش حفاظت می‌کنند، که این واکنش، باعث افزایش هزینه‌های معاملات و کاهش حجم معاملات خواهد شد.

ویژگی‌های شرکت

هر شرکت یک مجموعه ویژگی‌هایی دارد که به میزان زیادی با نوع و ماهیت فعالیت آن مرتبط است پیچیدگی، چرخه عملیاتی، ریسک، بازده، سرمایه، منابع مالی، اهداف و مأموریت‌های فعالیت‌های تجاری مختلف، متفاوت است، و بدیهی است که محیط اطلاعاتی و گزارشگری، بسیار متأثر

شناسایی و آگاهی از این عوامل موجب می‌شود دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و مراجع تدوین استانداردهای حسابداری بتوانند رهنمودهای لازم را برای بهبود و ارتقای روزافزون کیفیت گزارشگری مالی واحدهای تجاری ارائه کنند. در تحقیق حاضر تلاش شده است برخی از عواملی که می‌توانند بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر بگذارند، تجزیه و تحلیل شود. امید است شناسایی و آگاهی از این عوامل، گامی در جهت بهبود کیفیت گزارشگری مالی و به تبع آن، شفافیت و کارایی بازار سرمایه، تخصیص بهینه منابع و بهره‌برداری مناسب سرمایه‌گذاران باشد.

ادبیات و پیشینه تحقیق

کیفیت گزارشگری مالی

کیفیت گزارشگری مالی، بیانگر دقت اطلاعات مالی گزارش‌شده به گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از اطلاعات مالی است. برای اینکه اطلاعات باکیفیت تلقی شوند، باید یک مجموعه خصوصیات کیفی داشته باشند؛ خصوصیتی که باعث می‌شود اطلاعات ارائه‌شده در صورت‌های مالی، در راستای ارزیابی وضعیت مالی، عملکرد مالی، و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری، برای استفاده‌کنندگان مفید واقع شود. خصوصیات کیفی اصلی مرتبط با محتوای اطلاعات عبارت‌اند از «مربوط‌بودن» و «قابل‌اتکابودن»؛ که این دو خصوصیت، خود متشکل از خصوصیات دیگری هستند. اطلاعاتی مربوط تلقی می‌شوند که بر تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان در ارزیابی رویدادهای گذشته، حال و آینده یا تأیید و تصحیح ارزیابی‌های گذشته آنها مؤثر واقع شود. برای اینکه اطلاعات مربوط باشند، باید ارزش پیش‌بینی و قابلیت تأیید(ارزش بازخورد) داشته باشند و به‌موقع در اختیار استفاده‌کنندگان قرار گیرند. اطلاعاتی قابل‌اتکا هستند که کامل و عاری از اشتباه و تمایلات جانبدارانه مهم باشند و صادقانه معرف چیزی باشند که مدعی بیان آن هستند یا آن را به گونه‌ای معقول بیان کنند. برای اینکه اطلاعات قابل‌اتکا باشند نیز باید کامل باشند

1- Bushman, R.

2- Bhattacharya, U.

سرمایه‌گذاری در دارایی‌های سرمایه‌ای را به‌صورت میانگین افزایش می‌دهد.

الیوت^۴ و همکاران (۲۰۰۷)، در بررسی تأثیر شفافیت حسابداری بر انتظار قیمت‌گذاری نادرست تحلیلگران، شواهدی تجربی و نظری فراهم کردند که نشان می‌دهد ویژگی‌های سرمایه‌گذاران نهادی شرکت می‌تواند به افزایش شفافیت حسابداری منجر شود و انتظارات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای را تحریک کند. نتایج پژوهش آنان همچنین نشان داد که انتظارات تحلیلگران متأثر از شفافیت سود حسابداری است و شفافیت بیشتر صورت‌های مالی نه تنها انتظار قیمت‌گذاری نادرست را کاهش می‌دهد بلکه انتظار قیمت‌گذاری نادرست را نیز تحریک می‌کند.

بیدل و همکاران (۲۰۰۹)، در تحقیقی پیرامون ارتباط کیفیت گزارشگری مالی با کارایی سرمایه‌گذاری، در این باره بحث کردند که کیفیت بالاتر گزارشگری مالی، کارایی سرمایه‌گذاری در اقلام سرمایه‌ای را بر اثر کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و در نتیجه، عواملی چون گزینش نادرست یا خطر اخلاقی، افزایش می‌دهد و به کاهش سرمایه‌گذاری بیشتر و کمتر از حد منجر می‌شود. یافته‌های آنها مؤید این مطلب بود که همبستگی مثبت یا منفی میان کیفیت گزارشگری مالی و سرمایه‌گذاری در شرکت‌هایی که محیط عملیاتی آنها مستعد سرمایه‌گذاری کمتر بیشتر از حد است، بیشتر است. این نتایج بیانگر آن است که وجود سازوکاری میان گزارشگری مالی و کارایی سرمایه‌گذاری می‌تواند اصطکاک میان این دو موضوع را که عمدتاً نشأت گرفته از خطر اخلاقی و گزینش نادرست است و کارایی سرمایه‌گذاری را مختل می‌کند، کاهش دهد. در نهایت، یافته‌های آنها نشان داد که کیفیت گزارشگری مالی با سرمایه‌گذاری کمتر و بیشتر از حد مرتبط است، و به عبارت دیگر، رابطه‌ای علی میان کیفیت گزارشگری مالی و کارایی سرمایه‌گذاری وجود دارد و بین کیفیت گزارشگری و سرمایه‌گذاری کمتر و بیشتر از حد، رابطه معناداری برقرار است.

از نوع فعالیت تجاری و ویژگی‌های حاکم بر آن است (نیکومرام و نهندي، ۱۳۸۸). براساس مبانی نظری، کیفیت گزارشگری مالی ممکن است از برخی از ویژگی‌های شرکت تأثیر بپذیرد، که موضوع تحقیق حاضر است.

مروری بر پیشینه تحقیق

باتوجه به مطالب اشاره‌شده، موضوع کیفیت گزارشگری مالی در پژوهش‌های علمی محافل دانشگاهی و حرفه‌ای جذابیت بالایی دارد. در این زمینه، تحقیقاتی در داخل و خارج انجام گرفته کج تاحدودی به موضوع پژوهش حاضر نیز مرتبط است:

بیتی^۱ و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهش خود درباره نقش کیفیت اطلاعات حسابداری در کاهش عدم کارایی سرمایه‌گذاری در شرایط وجود اطلاعات اختصاصی، انتظار داشتند دستیابی به اطلاعات اختصاصی و اعمال محدودیت‌های مستقیم بر سرمایه‌گذاری‌ها بتواند با افزایش کیفیت اطلاعات حسابداری، کارایی سرمایه‌گذاری را افزایش دهد؛ اما نتایج تحقیق نشان داد که اگرچه وام‌دهندگان برون‌سازمانی با انعقاد قراردادهای محدودکننده و دستیابی به اطلاعات اختصاصی، اهمیت کیفیت اطلاعات حسابداری را کاهش می‌دهند، اصولاً محدودیت در سرمایه‌گذاری، کارایی سرمایه‌گذاری را افزایش و تأثیر کیفیت اطلاعات حسابداری بر کارایی سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد.

بیدل^۲ و هیلاری^۳ (۲۰۰۷)، در تحقیق مشترکی نشان دادند که کیفیت بالاتر اطلاعات حسابداری، عدم تقارن اطلاعاتی موجود بین افراد مطلع (آگاه) و افراد ناآگاه (بی‌خبر) را کاهش می‌دهد و موجب می‌شود کارایی سرمایه‌گذاری در اقلام سرمایه‌ای، بر اثر رفع عیوب محتمل ناشی از گزینش نادرست و خطر اخلاقی افزایش یابد. آنها به این نتیجه رسیدند که در شرکت‌های دارای کیفیت بالای اطلاعات حسابداری، بازگشت سرمایه بهتر و بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها بالاتر است؛ و این امر (کیفیت بالاتر اطلاعات حسابداری)، بهره‌وری

1- Beatty, Anne.

2- Biddle, Gary.

3- Hilary, Gilles.

4- Elliot, W. B.

اوراق بهادار تهران را با کیفیت گزارشگری مالی آنها بررسی کردند. نتایج تحقیقات آنان نشان داد که عمر شرکت، نوع صنعت و اندازه شرکت رابطه‌ای مثبت و ساختار مالکیت رابطه‌ای منفی با کیفیت گزارشگری مالی دارد. اما درخصوص

سرمایه گذاری بیش از حد، کمتر به وجود می آید و این رابطه در شرکتهایی با جریان نقد آزاد بالا بیشتر رخ می دهد و تاثیر کاهش سرمایه گذاری بیش از حد از طریق کیفیت اطلاعات حسابداری در این شرکتهای به مراتب بیشتر است.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: بین میزان پیچیدگی محیط فعالیت شرکت و کیفیت گزارشگری مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

فرضیه دوم: بین میزان چرخه عملیاتی شرکت و کیفیت گزارشگری مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

فرضیه سوم: بین میزان سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیر جاری شرکت و کیفیت گزارشگری مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین میزان اهرم مالی شرکت و کیفیت گزارشگری مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

فرضیه پنجم: بین میزان اندازه شرکت و کیفیت گزارشگری مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق در چهارچوب استدلال‌ات قیاسی - استقرایی انجام می‌گیرد؛ به این معنی که مبانی نظری و پیشینه تحقیق در چهارچوب قیاسی و از راه مطالعه کتابخانه‌ای و استفاده از سایت‌های مرتبط تدوین می‌یابد و پس از جمع‌آوری اطلاعات برای رد یا قبول فرضیه‌ها با استدلال و تکنیک‌های آماری،

سجادی و زراعت‌زاد (۱۳۸۸)، طی تحقیقی با عنوان «ویژگی‌های غیرمالی مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار»، پنج ویژگی غیرمالی (نوع مؤسسه حسابرسی، نوع صنعت، ساختار مالکیت، اندازه و عمر شرکت) در شرکتهای پذیرفته شده در بورس نوع مؤسسه حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی، به رابطه معناداری دست نیافتند.

کردستانی و رحیمی (۱۳۹۰)، در تحقیقی جهت بررسی عوامل تعیین‌کننده انتخاب سطح کیفیت گزارشگری مالی و اثرات اقتصادی آن در بازار سرمایه، انتظار داشتند که شرکتهای حدالمقدور درغیاب هرگونه هزینه افشای اطلاعات، بالاترین سطح از کیفیت اطلاعات مالی را انتخاب کنند. نتایج تحقیق آنان، بر وجود رابطه‌ای مثبت و قوی بین مالکیت نهادی و سطح کیفیت گزارشگری مالی دلالت داشت؛ اما آنان بین رشد فروش، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت، اهرم مالی، هزینه سرمایه سهام عادی و عدم تقارن اطلاعاتی با سطح کیفیت گزارشگری مالی، رابطه معناداری به دست نیاوردند.

مراد زاده فرد و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی جهت بررسی ارزش اطلاعات صورت‌های مالی میان دوره و پایان دوره در تشریح بازده سهام، سعی کردند روابط بین نسبت‌های مالی، اندازه شرکت و جریان‌های نقدی عملیاتی با بازده غیرعادی سهام را به دست آورند تا از این طریق، معیاری برای پیش‌بینی بازده غیرعادی میان دوره و پایان دوره در اختیار سرمایه‌گذاران قرار گیرد و تصمیمات سرمایه‌گذاری برای آنها آسان شود. نتایج پژوهش آنان بیانگر آن بود که در اطلاع‌دهندگی بازده سهام، صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای نقشی مهم‌تر از صورت‌های مالی سالانه دارند.

ثقفی و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی به مطالعه رابطه بین کیفیت اطلاعات حسابداری، سرمایه‌گذاری بیش از حد و جریان نقد آزاد، در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج بدست آمده حاکی از آن بود که هر چه کیفیت اطلاعات حسابداری شرکتهای بالاتر باشد، مسئله

$$OTHER = OP - (CFO + \Delta AR + \Delta INV - \Delta AP - DEPR)$$

PO: سود عملیاتی

ε: مقدار خطا که فرض می‌شود میانگین آن صفر و واریانس آن ثابت باشد.

معیار تجربی اندازه‌گیری کیفیت گزارشگری مالی، قدرمطلق باقی‌مانده‌ها یعنی $RES = |e_{i,t+1}|$ است. هرچه باقی‌مانده‌ها کوچک‌تر باشد، نشان‌دهنده دقت اطلاعات مالی و کیفیت بالای گزارشگری مالی است. میانه باقی‌مانده‌ها به عنوان مرز تفکیک کیفیت اطلاعات در نظر گرفته شده است به این معنا که اگر باقی‌مانده‌های معادله با قدرمطلق باقی‌مانده‌ها برابر یا کمتر از آن باشد، گزارشگری مالی با کیفیت و در غیر این صورت بی کیفیت فرض می‌شود.

پیچیدگی محیط فعالیت: عبارت است از تعداد حوزه‌هایی که شرکت در آن فعالیت می‌کند. این متغیر به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$COBU_{i,t} = NSEGi_{i,t}$$

در این رابطه، در صورتی که تعداد بخش‌های موضوع فعالیت بیشتر از یک بخش باشد، NSEG برابر با یک و در غیر این صورت برابر با صفر است.

چرخه عملیاتی: مدت زمانی است که صرف خرید موجودی کالا و فروش آن و جمع‌آوری وجوه نقد حاصل از فروش می‌شود. این متغیر به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$OPCY_{i,t} = \frac{(RM_{i,t} + RM_{i,t-1})/2}{COGP_{i,t}/360} + \frac{(INY_{i,t-1})/2}{COGP_{i,t}/360} + \frac{(AR_{i,t} + ARRM_{i,t-1})/2}{SALE_{i,t}/360}$$

در این رابطه:

RM: موجودی مواد اولیه

COGP: بهای تمام‌شده تولید

INV: موجودی کالا

COGS: بهای تمام‌شده فروش

ویژگی‌های داخلی مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره تحقیق شناسایی و نتایج حاصل از نمونه به کل جامعه تعمیم داده می‌شود. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، اطلاعات اولیه (صورت‌های مالی موجود) از کتابخانه بورس اوراق بهادار تهران، سایت رسمی بورس و بانک‌های اطلاعاتی نظیر نرم افزار ره‌آورد نوین و تدبیر پرداز است.

تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

کیفیت گزارشگری مالی: از دقت اطلاعات مالی به عنوان معیار اندازه‌گیری کیفیت گزارشگری مالی استفاده شده است؛ و برای اندازه‌گیری میزان دقت اطلاعات مالی به صورت تجربی، از باقی‌مانده‌های معادله رگرسیون پیش‌بینی جریان‌های نقدی آینده به کمک اجزای تشکیل‌دهنده سود عملیاتی حسابداری یک دوره قبل بهره گرفته شده است (بارث^۱ و همکاران، ۲۰۰۱):

$$CFO_{i,t+1} = \beta_0 + \beta_1 CFO_{i,t} + \beta_2 \Delta AR_{i,t} + \beta_3 \Delta INV_{i,t} + \beta_4 \Delta AP_{i,t} + \beta_5 DEPR_{i,t} + \beta_6 OTHER_{i,t} + \varepsilon_{i,t+1}$$

در این رابطه:

CFO: جریان وجه نقد حاصل از عملیات برای شرکت i در سال t

ΔAR: تغییر در حساب‌های دریافتی برای شرکت i در سال t

ΔINV: تغییر در موجودی کالا برای شرکت i در سال t

ΔAP: تغییر در حساب‌های پرداختی و بدهی‌های معوق برای شرکت i در سال t

DEPR: هزینه استهلاک دارایی‌های ثابت برای شرکت i در سال t

OTHER: خالص سایر اقلام تعهدی که به صورت زیر محاسبه می‌شود:

نداده باشند، دربر می‌گیرد. از میان این شرکت‌ها، تعداد ۸۴ شرکت، باتوجه به شرایط متغیرها، در دوره زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد. سایر معیارهای اعمال شده برای انتخاب نمونه به شرح زیر است:

۱. شرکت بیش از ۴ ماه وقفه معاملاتی نداشته باشد،
۲. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشد،
۳. حداقل ۵ سال از زمان پذیرش شرکت در بورس اوراق بهادار گذشته باشد،
۴. کلیه اطلاعات مورد نیاز شرکت برای پژوهش در دسترس باشد.

روش آزمون فرضیه‌ها

جهت آزمون فرضیه‌ها، از رگرسیون به روش اینتر استفاده شده و در تمامی فرضیه‌ها، جهت بررسی استقلال خطاها از یکدیگر، از آزمون دوربین - واتسون کمک گرفته شده است.

یافته‌های تحقیق

نتایج آزمون‌های تک‌متغیره

نتایج آزمون ضریب همبستگی دوربین - واتسون در نگاره ۱ نشان داده شده است. برطبق این نگاره، کیفیت گزارشگری مالی با پیچیدگی محیط فعالیت، چرخه عملیاتی، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری و اندازه رابطه همبستگی منفی دارد ولی با اهرم مالی رابطه همبستگی معنی‌داری ندارد.

نگاره ۱. آزمون همبستگی دوربین - واتسون

متغیر	علامت اختصاری	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
پیچیدگی محیط فعالیت	COBU	۰/۱۹۱	۰/۰۰۰	عدم رد فرض H_1
چرخه عملیاتی	OPCY	۰/۳۳۲	۰/۰۰۰	عدم رد فرض H_1
سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری	CAIN	۰/۱۴۴	۰/۰۰۴	عدم رد فرض H_1
اهرم مالی	FILE	۰/۰۴۲	۰/۰۰۴	عدم رد فرض H_0
اندازه	SIZE	۰/۳۴۰	۰/۰۰۰	عدم رد فرض H_1

AR: حساب‌های دریافتی تجاری

SALE: فروش

سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری: میزان نیاز

فعالیت شرکت به سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرتجاری به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$CAIN_{i,t} = NFA_{i,t} / TA_{i,t}$$

در این رابطه:

NFA: خالص دارایی‌های ثابت شرکت

TA: مجموع دارایی‌ها

اهرم مالی: عبارت است از میزان استفاده از بدهی در ساختار سرمایه شرکت که به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$FILE_{i,t} = TL_{i,t} / TA_{i,t}$$

در این رابطه:

TL: مجموع بدهی‌ها

TA: مجموع دارایی‌ها

اندازه: لگاریتم طبیعی ارزش بازار است. این متغیر به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$SIZE_{i,t} = \ln(N_{i,t} \times P_{i,t})$$

در این رابطه:

N: تعداد سهام در جریان شرکت

P: قیمت سهام شرکت

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری تحقیق، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را که سال مالی آنها به ۲۹ اسفندماه منتهی می‌شد و در دوره مورد مطالعه سال مالی خود را تغییر

نگاره ۲. آزمون مقایسه میانگین رتبه گروه‌های نمونه (آزمون کروسکال - والیس)

متغیر	علامت اختصاری	رتبه میانگین گروه‌ها		آماره کای دو	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
		با کیفیت	بی کیفیت			
پیچیدگی محیط فعالیت	COBU	۱۷۸/۵	۲۳۲/۶	۲۷/۹۲	۰/۰۰۰	عدم رد فرض H ₁
چرخه عملیاتی	OPCY	۱۷۸/۲	۲۳۲/۸۷	۲۱/۶۵	۰/۰۰۰	عدم رد فرض H ₁
سرمایه‌گذاری در دارایی‌های	CAIN	۱۷۶/۱	۲۳۲/۹	۲۵/۲۱	۰/۰۰۴	عدم رد فرض H ₁
اهرم مالی	FILE	۲۰۰/۸۷	۲۱۱/۱	۰/۸۲۳	۰/۴۰۱	عدم رد فرض H ₀
اندازه	SIZE	۱۷۵/۴	۲۴۰/۱	۲۴/۱۵	۰/۰۰۰	عدم رد فرض H ₁

نتایج آزمون تفاوت میانگین‌ها در نگاره ۲ نشان داده شده است. برطبق این نگاره، بین شرکت‌های دارای گزارش‌های مالی با کیفیت و شرکت‌های دارای گزارش‌های مالی بی کیفیت، از لحاظ پیچیدگی محیط فعالیت، چرخه عملیاتی، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری و اندازه، تفاوت منفی وجود دارد؛ اما از لحاظ اهرم مالی، تفاوت معنی داری بین آنها مشاهده نشد.

نتایج آزمون‌های چندمتغیره

نتایج برازش مدل برای آزمون تأثیر عوامل مربوط به ویژگی‌های داخلی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی، در نگاره ۳ نشان داده شده است. برطبق این نگاره، پیچیدگی محیط فعالیت، چرخه عملیاتی، سرمایه‌گذاری در

دارایی‌های غیرجاری، اهرم مالی و اندازه، متغیرهای تأثیرگذار بر کیفیت گزارشگری مالی هستند.

چنان‌که ملاحظه می‌شود، دوربین - واتسون مربوط به الگوی تأثیر ویژگی‌های شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی ۲/۱۱۶ و سطح معنی داری آن ۰/۰۰۰ است و بنابراین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا کرد که این الگو معنی دار است و اعتبار لازم را دارد؛ همچنین، ضریب تعیین استاندارد این الگو ۰/۰۷۴۸ است و این بدان معنا است که متغیرهای مربوط به ویژگی‌های شرکت، توان تبیین ۰/۱۸۸ از تغییرات کیفیت گزارشگری مالی را دارند؛ به علاوه، سطح معنی داری آزمون t برای مقدار ثابت و ویژگی‌های داخلی شرکت معنی دار شده است، در نتیجه توانایی تأثیر بر کیفیت گزارشگری مالی را دارد.

نگاره ۳. الگوی مربوط به تأثیر ویژگی‌های شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی

متغیر	علامت اختصاری	ضریب تعیین	آزمون t	سطح معنی داری
پیچیدگی محیط فعالیت	COBU	۰/۰۳۴	۳/۹	۰/۰۰۰
چرخه عملیاتی	OPCY	۰/۱۰۸	۷/۱	۰/۰۰۰
سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری	CAIN	۰/۰۱۸	-۲/۹۳	۰/۰۰۴
اهرم مالی	FILE	۰/۰۰۰	-۰/۸۴۱	۰/۴۰۱
اندازه	SIZE	۰/۲۱۴	۷/۳	۰/۰۰۰
دوربین - واتسون	۲/۱۱۶		سطح معنی داری	۰/۰۰۰
ضریب تعیین استاندارد	۰/۰۷۴۸		توان تبیین	۰/۱۸

نگاره ۴. بررسی تطبیقی یافته‌های تحقیق

مغایرت	مطابقت	نتیجه آزمون
-	کوهن ^۱ ، ۲۰۰۴؛ نیکومرام و نهندی، ۱۳۸۸	بین میزان پیچیدگی محیط فعالیت شرکت و کیفیت گزارشگری مالی، رابطه مستقیم وجود دارد.
کوهن، ۲۰۰۴؛ دیچو و دیچو ^۲ ۲۰۰۲	نوروش و دیگران، ۱۳۸۵	بین میزان چرخه عملیاتی شرکت و کیفیت گزارشگری مالی، رابطه معکوس وجود دارد.
کوهن، ۲۰۰۴	نیکومرام و نهندی، ۱۳۸۸	بین میزان سرمایه گذاری در دارایی‌های غیرجاری و کیفیت گزارشگری مالی، رابطه مستقیم وجود دارد.
گراهام ^۳ و همکاران، ۲۰۰۵، کوهن ۲۰۰۴	نیکومرام و نهندی، ۱۳۸۸	بین میزان اهرم مالی شرکت و کیفیت گزارشگری مالی، رابطه وجود ندارد.
نوروش و همکاران، ۱۳۸۵؛ کوهن، ۲۰۰۴	مایرز، اسکینر، نلسون و همکاران، ۲۰۰۲؛ نیکومرام و نهندی، ۱۳۸۸؛ سجادی و زراعتزاد، ۱۳۸۸	بین میزان اندازه شرکت و کیفیت گزارشگری مالی، رابطه مستقیم وجود دارد.

نتیجه گیری

کتابنامه

اعتمادی، حسین، باباخانی، جعفر، آذر، عادل و دیانتهی دیلمی، زهرا. ۱۳۸۸. «تاثیر فرهنگ سازمانی، تمرکز مالکیت و ساختار مالکیت بر کیفیت اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، فصلنامه علوم مدیریت ایران، سال چهارم، شماره پانزدهم.

اعتمادی، حسین و یارمحمدی، اکرم. ۱۳۸۲. «بررسی عوامل مؤثر بر گزارشگری میان دوره‌ای به موقع در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار»، مجله علوم اجتماعی و انسانی، سال نوزدهم، شماره دوم، ص ۹۰-۹۹.

بزرگ‌اصل، موسی. ۱۳۸۹. «حسابداری میانه». تهران: انتشارات مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی.

تقفی، علی، بولو قاسم و محمدیان محمد. ۱۳۹۰. «کیفیت اطلاعات حسابداری، سرمایه گذاری بیش از حد و جریان نقد آزاد»، مجله پیشرفته‌های حسابداری، سال سوم، شماره دوم.

تقفی، علی و عرب مازاد یزدی، مصطفی. ۱۳۸۹. «کیفیت گزارشگری مالی و ناکارایی سرمایه‌گذاری»، مجله پژوهش‌های حسابداری، سال دوم، شماره ششم، ص ۲۰-۲۰.

سجادی، حسین و زراعتزاد، منصور. ۱۳۸۸. «ویژگی‌های غیرمالی مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار»، فصلنامه حسابداری و حسابرسی، سال شانزدهم، شماره پنجاه و هفتم، ص ۶۸-۵۱.

عالی‌ور، عزیز. ۱۳۷۸. «صورت‌های مالی اساسی». تهران: انتشارات مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی.

کردستانی، غلامرضا و رحیمی، مصطفی. ۱۳۹۰. «بررسی عوامل تعیین کننده انتخاب سطح کیفیت گزارشگری مالی و اثرات

نتایج حاصل از آزمون فرضیات تحقیق نشان داد که کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، با اندازه، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرجاری، و پیچیدگی محیط فعالیت شرکت رابطه مستقیم و با چرخه عملیاتی رابطه معکوس دارد؛ اما بین کیفیت گزارشگری مالی و اهرم مالی شرکت، هیچ‌گونه رابطه ای وجود ندارد.

امید است شناخت و آگاهی از این عوامل، گامی در جهت بهبود کیفیت گزارشگری مالی و به تبع آن شفافیت و کارایی بازار سرمایه، تخصیص بهینه منابع، توسعه اقتصادی و بهبود رفاه اجتماعی باشد.

پیشنهادها و عناوینی پیشنهادی برای تحقیقات آتی

۱. اجرای این تحقیق در آینده با دوره زمانی طولانی‌تر به منظور بهبود اعتبار یافته‌های تحقیق،
۲. بررسی تأثیر استانداردهای حسابداری بر کیفیت گزارشگری مالی،
۳. بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی داخلی و مستقل بر کیفیت گزارشگری مالی،
۴. بررسی عوامل محیطی مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی.

- Beatty, Anne; Weber, Joseph; Scott, J. 2007. "The Role of Accounting Quality in Reducing Investment Inefficiency in the Presence of Private Information and Direct Monitoring", Working Paper, The Ohio State University.
- Bhattacharya, U.; Daouk, H.; Welker, M. 2003. "The World Price of Earnings Opacity", *The Accounting Review* 78(3), 641-678.
- Biddle, Gary and Hilary, Gilles. 2007. "How Does Financial Accounting Quality Improve Investment Efficiency?", *The Accounting Review* 75, 25-30.
- Biddle, Gary; Hilary, Gilles; Verdi, Rodrigues. 2009. "How Does Financial Reporting Quality Relate to Investment Efficiency?", *Journal of Accounting and Economics* 48, 139-168.
- Bushman, R.; Piotroski, J.; Smith, A. 2001. "What Determines Corporate Transparency?", First draft, September 2001, www.SSRN.com.
- Cohen, A. D. 2004. *Financial Reporting Quality Choice: Determinants and Consequences* (A Dissertation), Northwestern University.
- Dechow, P. and Dichev, I. (2002). The quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors. *The Accounting Review*, 77: 35-69.
- Elliot, W. B.; Hoge, F. D.; Kennedy, J. J.; Ponk, M. 2007. "Are M.B.A. Students a Good Proxy for Nonprofessional Investors?", *The Accounting Review* 82(1), 139-168.
- Graham, R. J., Harvey, C. R., and Rajgopal, S. 2005. "The Economic Implications of Corporate Financial Reporting", *Journal of Accounting & Economics* 40, 3-73.
- Vickrey, Don W. 1985. "Normative Information Qualities: A Contrast between Information, Economics and FASB Perspectives", *Abacus*, 115-129.
- اقتصادی آن در بازار سرمایه، فصلنامه پژوهش‌های تجربی حسابداری مالی، سال اول، شماره اول، ص ۶۷-۷۷
- کمیته تدوین استانداردهای حسابداری. ۱۳۹۰. «استانداردهای حسابداری». تهران: انتشارات مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی.
- مرادزاده فر، مهدی، عالمی، محمد رضا و بهزاد پور، سمیرا. ۱۳۹۰. «مقایسه ارزش اطلاعاتی صورت‌های مالی میان دوره ای و سالانه در بورس اوراق بهادار تهران»، فصلنامه اقتصاد کسب‌وکار، سال دوم، شماره اول، ص ۸۹-۹۹.
- نوروش، ایرج. ۱۳۷۷. «بررسی رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و تعداد حسابداران آموزش‌دیده در واحدهای تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران»، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، سال سوم، شماره بیست و سوم و بیست چهارم، ص ۷.
- نوروش، ایرج، ناظمی، امین، حیدری، مهدی. ۱۳۸۵. «کیفیت اقلام تعهدی و سود با تأکید بر نقش خطای برآورد اقلام تعهدی»، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره چهل و سوم، ص ۲۹-۴۵.
- نوروش، ایرج و حصارزاده، رضا. ۱۳۸۸. «بررسی ابعاد شفافیت سود حسابداری و رابطه آن با ویژگی‌های شرکت در بورس اوراق بهادار تهران»، فصلنامه بورس اوراق بهادار، سال سوم، شماره دوازدهم، ص ۲۴-۵.
- نیکومرام، هاشم و نهنندی، یونس. ۱۳۸۸. «تبیین و ارائه الگوی برای تعیین و ارزیابی عوامل مؤثر بر انتخاب کیفیت گزارشگری مالی در ایران»، مجله فراسوی مدیریت، سال دوم، شماره هشتم، ص ۱۸۷-۱۴۱.
- Barth, Mary E, Cram, D and Nelson, K. 2001. "Accruals and the Prediction of Future Cash Flows", *The Accounting Review* 76, 25-58.